

Zpráva o šetření

nepřijetí žákyně osvobozené z tělesné výchovy k účasti na poznávacím zájezdu

Abstrakt

Ing. V. se obrátil na Kancelář veřejného ochránce práv se stížností na postup střední školy, která neumožnila jeho dceři zúčastnit se poznávacího zájezdu do zahraničí s odůvodněním, že je osvobozena z tělesné výchovy. Z toho škola dovodila, že žačka není zdravotně způsobilá k účasti na zájezdu. Ochránce provedl šetření a zjistil, že jelikož žákyně a její zákonní zástupci včas nepředložili škole posudek registrujícího lékaře o zdravotní způsobilosti, nesplnili jednu ze základních podmínek účasti žákyně na zahraničním zájezdu. Ochránce proto dospěl k závěru, že v tomto případě se o diskriminaci z důvodu zdravotního postižení nejedná. Na druhou stranu ochránce doporučil škole nepoužívat doklad o osvobození z tělesné výchovy a priori jako listinu prokazující nemožnost zúčastnit se zahraničního zájezdu. Situace je třeba posuzovat odděleně.

Summary

Mr. V. addressed The Office of the Public Defender of Rights with the complaint of the practice of a high school which disallowed his daughter to participate in an excursion abroad reasoning that she is exempted from physical training. Based on this the high school deduced the pupil is not capable of taking part in the excursion. The defender conducted an investigation and found out that since the pupil and her parents did not submit medical opinion on the health ability in time, they failed to fulfil one of the basic criteria for the pupil's participation in the excursion. Thus, the defender came to the conclusion this case cannot be considered discrimination on the ground of disability. On the other hand, the defender recommended the school not to use the record of exemption from physical training a priori as a document proving inability of participation in an excursion. It is needed to judge the situations separately.

A. Obsah podnětu

Stěžovatelé Ing. V. a MUDr. M. se na veřejného ochránce práv obrátili dne 12. srpna 2010. Ve svém podnětu namítli diskriminaci své dcery N., která byla v loňském roce žákyní sekundy B Gymnázia O. N. bylo znemožněno zúčastnit se poznávacího zájezdu do Francie s odůvodněním, že je osvobozena z tělesné výchovy. Na základě osvobození z tělesné výchovy vyučující spolu s ředitelem školy dovodili, že N. není zdravotně způsobilá k účasti na zájezdu a došlo k jejímu vyřazení ze seznamu účastníků. Stěžovatelé se domnívají, že jednání ředitele školy Mgr. N. bylo diskriminační, a proto podali stížnost adresovanou České školní inspekci, ochránci si stěžovali na diskriminaci a současně i na pochybení inspektorů.

Dne 13. září byla stěžovatelům zaslána výzva k doplnění podání a zaslání všech relevantních dokumentů vztahujících se k případu. Stěžovatel následně elektronicky doplnil dne 14. října 2010. V doplnění ze dne 26. října 2010 pan V. uvedl, že obdobné problémy s osvobozením od tělesné výchovy jako domněnky zdravotní nezpůsobilosti k účasti na zájezdu se vyskytly i v souvislosti s plánovaným zájezdem do Anglie v červnu 2011.

V doplnění ze dne 3. března 2011 pan V. uvedl, že od 4. října 2010 již kvůli sporům s pedagogickým sborem N. není žákyní předmětného gymnázia.

Protože stěžovatel doplnil podání v požadovaném smyslu a zaslal všechny dokumenty vztahující se k případu, bylo zahájeno šetření ve věci diskriminace v oblasti vzdělávání z důvodu zdravotního postižení.

B. Skutková zjištění

Jako podklad pro šetření byly použity informace a dokumenty dodané stěžovateli a spisový materiál České školní inspekce. Stěžovatelé tvrdí, že jejich dcera N. netrpí žádným onemocněním, nebere trvale žádné léky. Současně trvají na tom, že škole, inspektorům, ani ochránci nechtějí prozradit, jaké zdravotní problémy odůvodňují osvobození jejich dcery z tělesné výchovy. Z předmětu tělesná výchova byla N. zcela uvolněna ve školních letech 2008/2009 a 2009/2010 na žádost zákonných zástupců doloženou lékařským osvědčením vydaným její matkou MUDr. M. bez specifikace zdravotních problémů. Podle vyjádření ústřední školní inspektorky proto *„informace vyžadovaná v § 22 odst. 3 písm. c) školského zákona¹ a poskytnutá škole matkou žákyně, neměla dostatečnou vypovídací hodnotu“*.

Z informací od České školní inspekce (ústředního inspektorátu a P. inspektorátu) vyplynulo, že stížnost podaná rodiči N. v dubnu 2010 byla předána P. inspektorátu. Dne 15. června 2010 se uskutečnilo osobní jednání zástupců České školní inspekce (P. inspektorátu i ústředí) se stěžovateli. Na základě veškerých podání a závěrů z osobního jednání proběhlo dne 25. června 2010 v Gymnáziu O. další šetření stížnosti. Šetření bylo uzavřeno dne 30. června 2010.

Podle zjištění České školní inspekce byl zájezd pořádán pro žáky kvarty. Zbylá místa byla nabídnuta žákům sekundy při splnění stanovených podmínek včetně lékařského potvrzení, a to v určeném termínu. *„Ředitel a jeho zástupce uvedli, že žákyně N. nebyla zařazena do seznamu účastníků zájezdu do Francie, neboť byly důvodné obavy, že náročnost zájezdu by mohla být v rozporu s jejím zdravotním stavem a že nebude možné zajistit ochranu jejího zdraví za všech okolností.“* Ředitel školy podle České školní inspekce rozhodl v souladu se školským zákonem, školním řádem, jakož i vnitřním předpisem školy Podmínky účasti studenta na zahraničním zájezdu *„s nímž byli zákonní zástupci žáků prokazatelným způsobem seznámeni“*. Podmínkou účasti žáků na zahraničních zájezdech je jejich zdravotní způsobilost. Ředitel školy trvá na stanovisku, že zdravotní stav žákyně, která je zcela uvolněná z tělesné výchovy bez specifikace zdravotního omezení, neumožňuje její účast na zahraničním zájezdu, *„neboť škola nezná její skutečný zdravotní stav a z něho*

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

vyplývající rizika, když rodiče odmítli zdravotní problémy své dcery upřesnit“. Zdravotní posudek dětského lékaře potvrzující zdravotní způsobilost N. ze dne 1. března 2010 byl řediteli školy předložen až po uzavření výběru účastníků (téměř měsíc po stanoveném termínu pro odevzdání přihlášky na zájezd). Podle dokumentace vedené Českou školní inspekcí *„žákyně nemohla být do seznamu dodatečně zařazena, přestože zákonní zástupci požadované potvrzení předložili, neboť počet zájemců převyšoval kapacitu zájezdu“.* Ostatní účastníci splnili podmínku zdravotní způsobilosti, protože předložili lékařské potvrzení včas, a to vedoucímu lyžařského zájezdu, který proběhl v únoru 2010.² N. se lyžařského zájezdu neúčastnila.

Závěr České školní inspekce o naplnění kapacity zájezdu je v rozporu s vyjádřením učitelky E. v e-mailové zprávě ze září 2010, kterou dodali stěžovatelé dne 26. října 2010, ve znění: *„dobře víte, že míst bylo v zájezdu dost“.*

Česká školní inspekce ve zprávě ze dne 14. května 2010 na jednu stranu uvedla, že lékařský posudek podle ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se *„vztahuje k přesně vymezenému lékařskému posudku“* (účast dětí ve škole v přírodě a na zotavovací akci) a *„nemůže být zaměňován za lékařský posudek doplňující žádost o uvolnění z tělesné výchovy“.* Na druhou stranu ale *„považuje za věrohodné vyjádření ředitele, že v žádném případě nechtěl žákyni poškodit a jednal v dobré vůli ochránit její zdraví“.* Dále shrnuje, že je *„zcela v kompetenci ředitele školy, zda povolí dodatečné splnění podmínek“.* V postupu školy podle České školní inspekce nelze spatřovat *„úmyslné diskriminační jednání“.*

Podle vyjádření ústřední školní inspektorky byly s ohledem na náročnost zahraniční akce *„při výběru doplňujících účastníků akceptovány přihlášky žáků bez jakýchkoliv zdravotních omezení, a to v souladu s vnitřním předpisem školy“.* Jednou z podmínek účasti žáků na zahraničním zájezdu bylo předložení posudku o zdravotní způsobilosti. N. v době stanovené pro podání přihlášek zdravotní způsobilost nedoložila. Podle vyjádření ústřední školní inspektorky *„škola dbala tak, jak jí ukládá § 29 odst. 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků a vycházela z povinnosti zohledňovat při vzdělávání individuální potřeby jednotlivce“.*

Česká školní inspekce uzavřela šetření s tím, že *„z výsledků prošetření všech podání vztahujících se k působnosti školy ve smyslu školského zákona vyplynula jejich neopodstatněnost“.* Zahraniční zájezd, který je *„stěžovateli vnímán jako součást jazykové přípravy a účast na něm jako základní lidské právo, neodpovídá reálné skutečnosti, protože vzdělávací náplň a účel akce byly zaměřeny na žáky třídy kvarta a doplnění o účast mladších žáků třídy sekunda bylo nadstandardním, nepovinným prvkem vzdělávání“.*

² V souladu s ustanovením § 9 odst. 3 zákona č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, má posudek platnost po dobu jednoho roku od data vystavení.

C. Právní hodnocení

Jednou z podmínek pro účast na zotavovací akci³ je zdravotní způsobilost žáka, kterou osvědčuje posudek vydaný praktickým lékařem pro děti a dorost. Několikadenní zahraniční zájezd pořádaný školou pro žáky do 15 let je zotavovací akcí ve smyslu zákona o ochraně veřejného zdraví.⁴ Žádost zákonných zástupců o uvolnění z předmětu tělesná výchova se naproti tomu dokládá písemným doporučením registrujícího praktického lékaře nebo odborného lékaře.⁵

Z povahy věci vyplývá, že posudek lékaře o zdravotní způsobilosti a doporučení pro uvolnění z tělesné výchovy nelze zaměňovat. Každý z dokumentů slouží k jinému účelu. První má pozitivně osvědčit zdravotní způsobilost k účasti na specifické akci, druhý negativně potvrzuje doporučení uvolnit žáka z vyučovacího předmětu. Na základě negativního doporučení doprovázejícího žádost o uvolnění z tělesné výchovy nelze presumovat zdravotní nezpůsobilost k účasti na zotavovacích akcích.

Ze strany školy padla námitka, že poskytnutý posudek o zdravotní způsobilosti neobsahuje údaje o konkrétních zdravotních potížích. Pokud však existuje posudek dokládající zdravotní způsobilost ve výše uvedeném smyslu, požadování přesné specifikace zdravotních omezení je nadbytečné. Navíc by se mohlo jednat o nedovolené zpracovávání citlivých údajů.⁶

Je zřejmé, že škola potřebuje informace o zdravotním omezení žáků a žákyň, aby mohla vzdělání poskytovat kvalitně, ale povinnost zakotvená v ustanovení § 22 odst. 3 školského zákona⁷ nemůže být vykládána způsobem, podle něhož jsou rodiče povinni sdělovat informace nad rámec kladného posudku o zdravotní způsobilosti.

a. zákaz diskriminace v oblasti poskytování vzdělání

Základním právním předpisem, který upravuje vzdělávání a vymezuje práva a povinnosti osob při vzdělávání je školský zákon. V souladu s ustanovením § 2 odst. 1 písm. a) zákona je poskytování vzdělávání založeno na zásadě rovného přístupu ke vzdělání bez jakékoliv diskriminace mimo jiné i z důvodu zdravotního stavu. Diskriminaci v rámci poskytování vzdělání z důvodu zdravotního postižení zapovídá i obecný předpis antidiskriminačního práva, tj. zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon).

³ Podle ustanovení § 9 zákona o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Zotavovací akcí se podle ustanovení § 8 zákona o ochraně veřejného zdraví rozumí „organizovaný pobyt 30 a více dětí ve věku do 15 let na dobu delší než 5 dnů, jehož účelem je posílit zdraví dětí, zvýšit jejich tělesnou zdatnost, popřípadě i získat specifické znalosti nebo dovednosti“.

⁵ Ředitel školy následně může podle ustanovení § 67 odst. 2 školského zákona žáka z předmětu tělesná výchova uvolnit.

⁶ Informace o zdravotním stavu je podle ustanovení § 4 písm. b) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, citlivým údajem. Podle ustanovení § 9 písm. a) zákona je možné citlivé údaje zpracovávat pouze v případě, že k tomu dal subjekt údajů (popř. zákonný zástupce) výslovný souhlas, nebo se v souladu s ustanovením § 9 písm. c) jedná o zpracování při zajišťování zdravotní péče či ochrany veřejného zdraví. Souhlas se zpracováním citlivých údajů musí být písemný.

⁷ Tj. povinnost informovat školu o zdravotní způsobilosti a zdravotních obtížích žáka.

Zdravotním postižením se podle ustanovení § 5 odst. 6 antidiskriminačního zákona rozumí tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo jiné postižení, které brání nebo může bránit osobám v jejich právu na rovné zacházení v oblastech vymezených antidiskriminačním zákonem; přitom musí jít o dlouhodobé zdravotní postižení, které trvá nebo má podle poznatků lékařské vědy trvat alespoň jeden rok. Současně nezáleží na tom, zda se jedná o důvod skutečný či pouze domnělý (ustanovení § 2 odst. 5 antidiskriminačního zákona).

Lze předpokládat, že pokud lékař doporučí uvolnění z tělesné výchovy, znamená to, že žák čelí dlouhodobému zdravotnímu omezení, které mu znemožňuje aktivně se zapojit do činností v rámci předmětu. N. byla uvolněna z tělesné výchovy ve dvou školních letech, takže je naplněna i podmínka, že se jedná o omezení, které trvá více než jeden rok. Pro účely antidiskriminačního zákona se zdravotním postižením chápe tělesné postižení, které může bránit osobě v právu na rovné zacházení. V případě, že žákyně čelí znevýhodnění kvůli tomu, že je uvolněna z předmětu tělesná výchova, zakládá to méně příznivé zacházení z důvodu zdravotního postižení.

Jak bylo uvedeno výše, antidiskriminační zákon nevyžaduje rovné zacházení bezvýjimečně. Méně příznivé zacházení by ve zkoumaném případě bylo možné spatřovat ve znemožnění účasti na zahraničním zájezdu z důvodu uvolnění z předmětu tělesná výchova. V průběhu šetření bylo zjištěno, že skutečným důvodem bylo nedodání požadovaného posudku o zdravotní způsobilosti žákyně v termínu k tomu určenému. Povinností školy, kterou je v tomto případě třeba uvážit, je zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví žáků při vzdělávání a s ním přímo souvisejících činnostech a při poskytování školských služeb (ustanovení § 29 odst. 2 školského zákona). S ohledem na tento požadavek je legitimní, aby škola požadovala potvrzení o zdravotní způsobilosti žáků pro účast na zahraničním zájezdu. Pokud bylo důvodem k vyloučení žákyně nesplnění požadavku, který se vztahoval na všechny zájemce o účast na zájezdu, nejedná se o odlišné zacházení, a proto nelze konstatovat diskriminaci z důvodu zdravotního postižení. Jinak řečeno, v tomto případě nebylo důvodem k vyloučení žákyně osvobození z tělesné výchovy, ale prodlení při dodání potvrzení o zdravotní způsobilosti žákyně.

b. stanovisko ochránce ke sporným otázkám případu

Protože se v posuzovaném případě vyskytlo několik nejasností, budu se nad rámec výše uvedeného posouzení diskriminace věnovat i některým sporným otázkám případu.

Česká školní inspekce i ředitel školy argumentovali zásadou „*zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce*“ (ustanovení § 2 odst. 1 písm. b/ školského zákona). Použití zásady zohlednění potřeb jednotlivců by ale dle mého názoru nemělo být použito k ospravedlnění méně příznivého zacházení a vylučování žáků. Tím méně, pokud bylo k vyloučení použito kritérium zakázané antidiskriminačním zákonem.

Při posuzování diskriminace Česká školní inspekce zvažovala i úmysl ředitele znevýhodnit žákyni, na základě čehož došla k závěru, že ředitel žákyni nechtěl poškodit a v jeho postupu nelze spatřovat „*úmyslné diskriminační jednání*“. Pro posouzení, zda došlo k diskriminaci, či nikoliv, ale není rozhodující úmysl

diskriminujícího subjektu. Směrodatné je, zda se dopustil či nedopustil rozlišování z právem zakázaného důvodu.

Svou roli v případě sehrála i skutečnost, že rodiče škoie nesdělili konkrétní informace o zdravotním stavu žákyně. Ani tento aspekt by neměl hrát roli při posuzování zdravotní způsobilosti k účasti na zájezdu, ani při hodnocení, zda došlo k diskriminaci, v případě, že existuje kladný posudek o zdravotní způsobilosti. Údaj o zdravotním stavu je citlivým údajem a zpracovávat jej lze pouze s výslovným písemným souhlasem. Škola by měla při plnění povinnosti zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků vycházet z posudku lékaře o zdravotní způsobilosti a nevyžadovat údaje o zdravotním stavu, které jakožto osobní údaje podléhají ochraně. Posudek o zdravotní způsobilosti žáka nebo žákyně je dokumentem s dostatečnou vypovídací hodnotou o zdravotním stavu. Ředitel školy není kompetentní k tomu, aby na základě konkrétních informací o zdravotním stavu žáků sám posuzoval jejich zdravotní způsobilost. Na druhou stranu, pokud dítě trpí obtížemi, které by mohly ohrozit jeho bezpečnost, rodiče jsou povinni toto sdělit.

Na nejistotu ohledně zdravotního stavu N. navazuje i další problém spojený s hodnocením nerovného zacházení. Pro účely posouzení nerovného zacházení není rozhodující, zda se znevýhodněná osoba skutečně vyznačuje charakteristikou chráněnou zákonem. K diskriminaci může dojít i na základě domnělého důvodu. Směrodatné pro posouzení rozlišování je, zda je charakteristika, byť domnělá, způsobilá vést ke znevýhodnění osoby. Ve zkoumaném případě by posouzení diskriminace nestálo na tom, zda byla žákyně skutečně osobou se zdravotním postižením (tj. zda skutečně čelila konkrétním zdravotním omezením), ale zda se mohla stát obětí méně příznivého zacházení založeného na zdravotním postižení.

Pokud se jedná o povahu posudku o zdravotní způsobilosti pro účast na zotavovací akci a doporučení lékaře uvolnit žáka nebo žákyni ze zdravotních důvodů z předmětu tělesná výchova, ochránce se ztotožňuje se závěrem České školní inspekce, že se jedná o dva odlišné dokumenty, které se vydávají k odlišným účelům a nelze je zaměňovat. Na základě uvolnění z předmětu tělesná výchova nelze presumovat zdravotní nezpůsobilost žáků k účasti na zotavovací akci. Zajištění vyšších standardů bezpečnosti a ochrany zdraví nemůže sloužit k odůvodnění shromažďování citlivých údajů, ani k odůvodnění vyloučení či méně příznivého zacházení z právem zakázaného důvodu. Požadavek ředitele na „*zdravotní způsobilost bez omezení a podmínek*“ je nepřiměřený vzhledem k účelu, jehož se snaží dosáhnout.

D. Závěr

Protože žákyně a její zákonní zástupci včas nepředložili škoie posudek registrujícího lékaře o zdravotní způsobilosti, nesplnili jednu ze základních podmínek účasti žákyně na zahraničním zájezdu. Z toho důvodu v posuzovaném případě nedošlo k nerovnému zacházení v oblasti poskytování vzdělání. Na tomto závěru nemění nic ani sporné skutečnosti, které se při šetření případu vyskytly.

S ohledem na výše uvedený závěr nelze dovodit ani pochybení České školní inspekce při posuzování diskriminačního jednání.

Nad rámec výše uvedeného doporučuji řediteli školy, aby nepoužíval doporučení k uvolnění z předmětu tělesná výchova jako doklad o zdravotní nezpůsobilosti žáků a žákyň. Rovněž doporučuji zdržet se vyžadování podrobných údajů o zdravotním stavu žáků a žákyň, protože se jedná o citlivé údaje chráněné zákonem o ochraně osobních údajů. K osvědčení zdravotní způsobilosti postačuje posudek vydaný lékařem bez specifikace konkrétních zdravotních problémů. Povinnost školy zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků by se neměla stát záminkou k nepříznivému zacházení z důvodu zdravotního postižení (zdravotního stavu). Rozlišovat z důvodu zdravotního postižení (zdravotního stavu) lze pouze v případech, kdy k tomu existuje legitimní ospravedlnění.

JUDr. Pavel V a r v a ř o v s k ý v. r.
veřejný ochránce práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)